

nemu štylizovaniu aj v súvislosti s intelektuálnou skromnosťou a sám môže poslúžiť ako vzor schopnosti vyjadriť zložité myšlienky čiro bez davovej popularizácie.)

Nechcem vystupovať ako Čapkov praotec Janeček (vyskytujúci sa v Knihe apokryfov), ktorý v prorockom osvietení dvíha prst rieknuť, že to už dlho nepotrva. A nijako nelámam palicu pesimizmu nad týmto problémom svojej doby (v

ktorom sa ako v kvapke vody odzrkadľujú aj iné). Viem, že nič sa nevyvíja lineárne bez prekvapivých zákrut. Azda príde čas, keď sa budú písať súkromné listy, čítať v hojnom počte náročné knihy a časopisy (ako je Kritika a Kontext) a domýšľať metafyzické úvahy. Pravda, ak vzbudia presvedčenie, že dávajú očakávané a potrebné odpovede, a nie sú len ľudskou náhradou za hrdoroztvorenú nádheru pávieho chvosta.

Teodor Münz — Bojujte, dvíhajte...

Nebýva zvykom, aby sa mladí ľudia obracali na starších a starých o radu. Mladí si zväčša myslia, že si vystačia sami. Je na tom niečo. Rozdiely medzi rodičovskou a detskou generáciou sú stále väčšie, vývoj je čoraz prudší a obidve generácie si pomaly prestávajú vo všeličom rozumieť. A hoci sa hovorí, že „dobrá rada nad zlato“, najmä od tých starších a skúsenejších, ani to vždy neplatí. Dobrá rada býva všeobecná, abstraktná a človek sa najlepšie učí z toho, čo skúsil na vlastnej koži. Nemecký filozof Hegel hovorí, že ľudia sa z dejín ničomu neučia. Aj tomu sa dá rozumieť. Akí by sme už boli múdri, keby sme sa boli učili zo svojich dlhých dejín! Ale nič, tisíckrát opakujeme staré chyby.

Platí to aj v malom. Mladý človek sa často neučí ani zo svojich chýb a nieto ešte z druhých. Napriek tomu však dobré rady, alebo aspoň dobre mienené rady nie sú zbytočné. Môžu ušetriť mnoho sklamaní, neúspechov, času a „peňazí“.

V sprievodnom liste redakcie sa píše: „Určite ste si všimli, ako sa v slovenskej spoločnosti pestuje kult mladých - iba mladí ľudia by mali dostať príležitosť prevziať všetku zodpovednosť a určiť smer vývoja spoločnosti.“ Všimol som si to a pokladám to za reakciu na časy nedávno minulé, totalitné, keď pri vesle boli prevažne starí a ešte starší, zaslúžili súdruhovia strany. Máločomu rozumeli, ale ani nemuseli. Sedeli v ústrednom výbore a v politbyre a boli dobrí len do počtu, aby dvíhali ruky a súhlasili so všetkým, čo navrhovali súdruhovia na čele. Aj sa to volalo geron-

tokracia - vláda starcov. Mladým nedôverovali, lebo neboli zaslúžilí a mohli mať rôzne revizionistické nápady.

Dnes sa dostávajú do vedenia aj mladí a pokladám to za správne. Veď mládež je „držiteľkou rána“, je pružná a pokiaľ je schopná a nie je karieristická, patrí aj na vedúce miesta. Isteže, nie len ona. Potrebuje sa opierať o starších, ktorí sú vo vedení tiež, takže aspoň takto, formálne, je to v poriadku.

A čo by som chcel mládeži poradiť najviac? Pochopiteľne, týka sa to rôznych sfér spoločenského, predovšetkým politického života. Tu sa rozhoduje o podstatných veciach, tu sa varí to hlavné jedlo, ktoré ako si navaríme, tak si ho zjeme; my starší už ani nie, ale tí mladí a ich potomstvo. Slovenská republika vznikla len pred ôsmimi rokmi a vhupla obidvoma nohami do parlamentnej demokracie. S dedičstvom dvoch totalitných režimov, ktoré sme prežili v tomto storočí, s tisícročnou feudálnou minulosťou, ktorú máme ešte stále v krvi, sme vplávali do najchúlostivejšieho politického systému, aký kedy existoval, vyžadujúceho si dlhú tradíciu, vyspelé občianstvo, kus dobrej vôle budovať spoločnú vec, zmysel pre celok a nie len pre seba a podobne. Keď toho niet, demokracia sa zvrháva na anarchiu, lebo jej slobody sa zneužívajú na osobné alebo mafianske ciele a občania sa jej desia, mnohí od nej utekajú.

Nemusím osobitne poukazovať na to, že tento druhý prípad sa podobá nášmu. Pritom útek

od demokracie kamsi dozadu dnes nie je možný, lebo by znamenal izoláciu a smrť. A tu vidím jednu z úloh mladých ľudí. Vytiahnuť, prípadne pomáhať vytiahnuť Slovensko zo závozu, do ktorého sa dostalo a začleniť ho do európskeho a svetového demokratického spoločenstva.

Čo všetko to vyžaduje? Predovšetkým oboznamovať sa s charakterom ozajstnej demokracie. Na Slovensku je nás nemálo takých, čo si myslíme, že vieme, čo je to demokracia, no keď ide o konkrétne prípady, často sa ukáže, že sme si to len mysleli a že to bolo nedemokratické. Nečudo, kde sme to mali vziať? Z kníh sa nedá všetko vyčítať a do cudziny „na skusy“ sme my starší nechodili, lebo sme ani nemohli. Ani tí mladí to ešte nevedia. Po tejto stránke vekové rozdiely veľa neznamenajú.

Mladým ľuďom sa však zrazu otvoril svet, čo treba dôkladne využiť. Slováci potrebujú máločo tak, ako zísť z prípecku a zájsť ďalej než po humnú, poznávať svet, učiť sa cudzie jazyky, získavať vedomosti a skúsenosti vo vlastnom odbore a takto obohatení vracat sa domov. Myslím si, že by bolo nezodpovedné odchádzať a nevracať sa len preto, lebo v cudzine sa lepšie žije a všeličo je tam už hotové, čo doma treba len budovať. Keď inteligencia opustí Slovensko, bude sa ťažko stavať na nohy, lebo ho nebude mať kto dvíhať a držať. Dost už bolo dobrovoľného či nedobrovoľného emigrovania, podchvíľou sa utekalo pred tým či oným režimom, prípadne sa išlo za lepšími možnosťami. Z politických dôvodov sa už nemusí emigrovať a z iných by sa tiež nemalo odchádzať. Je nezodpovedné nevracať spoločnosti úver, ktorý dieťaťu poskytla, kým sa ešte stavalo na vlastné nohy. Nenútený odchod je dezertérstvo.

Pýtate sa, kde vziať morálnu silu na to všetko, ako sa vytrhnúť z tých kaluží, v ktorých sa plahočíme a stať sa inými než mnohí ostatní? Len zo seba samých, z presvedčenia, že nastúpená cesta je správna, že chcete a musíte pomáhať. Mládež sa vie zapáliť za vec, ktorú si vezme za svoju.

Myslím, že mládež by mala dbať o svoje vzdelanie aj z iných dôvodov. Úroveň nášho školstva, počnúc nižším a končiac vysokým, stá-

le klesá, na čo sa už verejne poukazuje. Keď som v sedemdesiatych rokoch prednášal na Filozofickej fakulte UK dejiny filozofie, stretol som sa s poslucháčmi vzdelanostne ešte dobre pripravenými. Potom som mal zákaz prednášať a na fakultu som sa - hosťovsky - vrátil až po novembri 1989. To som sa však už stretol s nezrelými deťmi. Žiadali, aby som neprednášal, ale len diktoval a chceli mať dopredu všetky otázky na skúšku, aby sa mohli naučiť odpovede na ne a dost. Filozofia ich v podstate nezaujímala, neboli ani pre ňu zrelí a potrebovali len diplom. Aj ho dostali. A oni dnes pripravujú na vysoké školy ďalších a ďalších.

Nezrelosť tejto mládeže sa prejavovala aj inak, dosť komickým spôsobom. Už keď som začal prednášať na fakulte prvý raz, všimol som si, že lavice v posluchárňach sú pokryté vyrytými menami a rôznymi oznámeniami pubertálnej úrovne. Keďže som mal dočinenia s filozofmi, s mimoriadnou obľubou a vytrvalosťou vyrývali z roka na rok do lavíc *Coito ergo sum*, čo bola obmena Descartovho *Cogito ergo sum*. Nevedeli sa tohto objavu nabažiť a vždy znovu ho oznamovali svetu. Svedčí to však o infantilnosti týchto oznamovateľov, ktorí na univerzitu jednoducho nepatrili. Nevieť ako je to dnes, bojím sa však, že sa veľa nezmenilo.

A tu chcem a musím nás starších pochváliť. Moja generácia mala vojnovú strednú školu, všeličo sme museli po vojne na vysokej škole doháňať, no osobnostne sme boli zrelší a na vysokú školu sme patrili. Čmáranie a vyrývanie do lavíc bolo nemysliteľné, na prednáškach sa nediktovalo, hoci učebnice a skriptá neboli a nemysliteľné boli aj dopredu zadané otázky na skúšky. Intervencie za skúšaných u skúšajúcich a iné, ďaleko horšie neduhy, korupcia, aká panuje na vysokých školách dnes, boli neznáme veci. Na vysokú školu sa dostal každý, kto mal maturitu, mohol dokonca ešte aj potom meniť študijné predmety, a o tom, kto na vysokú školu patrila a kto nie, sa rozhodovalo len na skúškach. Pravda, bolo oveľa menej záujemcov o vysokoškolské štúdium.

Nepochybujem o tom, že rozvážni mladí ľudia si dnes povedia, že to tak bolo správne.

Preto by som chcel na nich apelovať: Bojujte proti poklesu úrovne našich škôl, dvíhajte vzdelanostnú úroveň svoju i iných, pestujte a zachovávajte svoju morálnu integritu, nebuďte masovými a davovými ľuďmi - miliónmi, ale snažte sa byť osobami a osobnosťami. Bojujte proti devalvácii určitých hodnôt, bojujte proti kultúrne- mu braku, ktorým nás zaplavuje knižný trh, kiná, televízia, proti korupcii, mafiánstvu, bojujte, bojujte...

Počujem vašu ironickú výčitku: Bojujte, bojujte proti svetu, ktorý sme vám pripravili my starší, ťahajte za nás horúce gaštany z ohňa. Do istej miery máte pravdu. Lenže človek nie je v dejinách len svojím pánom. Všetličo ho prevalcuje a odhodí inam. Nám sa to stalo, ako viete, v hojnej miere a dúfajme, že váš osud bude lepší. A tak aj vaše možnosti. Prajem vám veľa úspechov. V každom prípade budete však aj vy raz dávať varovné odkazy mladým. Inak to nejde.*

František Novosád — Plavba proti prúdu

/ *Sailing Against the Stream*

Šéfredaktori si zvyknú sťažovať na tri veci: na nedostatok peňazí, na nedostatok dobrých príspevkov a na nedostatok čitateľov. A čím je časopis menší a náročnejší na seba i na svojich čitateľov, tým sú sťažnosti šéfredaktorov oprávnenejšie: naozaj niet dost peňazí, niet dost dobrých príspevkov a počet čitateľov je vždy menší, ako by si časopis zaslúžil. Nechajme teraz bokom prvý predmet sťažnosti, i keď si niekedy myslíme, že tam, kde je prvý problém vyriešený, tam sa ľahko dá riešiť aj druhý a tretí. Teda, kto má dost prostriedkov, dokáže získať kvalitné príspevky a dokáže získať aj čitateľov. Je to však len predstava, v realite žiaľ niet nijakej priamej úmernosti medzi množstvom zdrojov a kvalitou príspevkov a množstvom čitateľov. Dokonca v prípade *Kritiky a Kontextu* nie je celkom na mieste sťažovať sa na nedostatok kvalitných príspevkov. Iste, vedeli by sme si predstaviť kvalitnejšie príspevky, keď to však porovnáme s tým, čo slovenské intelektuálne prostredie ponúka, *Kritika a Kontext* patrí určite k tým, čo v súťaži o získavanie kvalitných príspevkov nezostávajú vzadu.

Vážnejším problémom sú však čitatelia. I keď údaje o počte reálnych čitateľov patria v každom časopise k „redakčným tajomstvám“, predsa len, keďže starosti všetkých šéfredaktorov sú skoro rovnaké, možno by bolo potrebné už nahlas povedať, čo všetci vedia, že totiž na Slovensku sa stráca a možno sa už stratil či-

Editors-in-chief usually complain about three things: lack of money, lack of good contributions, and lack of readers. The smaller the journal is and the more demanding it is with respect to itself and to its readers, the more just these complaints are: there is neither enough money nor enough good contributions, while the readership is still far smaller than the journal might reasonably deserve. Often, we tend to think that by solving the first difficulty we can also solve the second and the third; it seems to follow that where the financial means are sufficient, one should also be able to attract quality contributions and a wider readership as well. Unfortunately, this is an illusion. In reality, there is no equivalence between the amount of financial means, on the one hand, and the quality of contributions and the number of readers on the other. In the case of *Kritika a Kontext*, whose resources are modest, it would be somewhat incorrect to complain about the lack of quality contributions. Of course, we can always imagine contributions of a higher quality than those we have but, when compared to what is currently on offer within the Slovak intellectual community, *Kritika a Kontext* is hardly a loser in the contest for quality contributions.

The issue of readership, however, represents a more serious problem. Even though the actual number of 'real' readers is a closely guarded "editorial secret" for most journals, all journals face the same challenge of declining readership.